

Drijfveren van de mens

Van de vraag wat de mens motiveert ligt de doorsnee-econoom 's nachts niet lang wakker. Macro-economen bestuderen geaggregeerde grootheden zoals groei, inflatie en werkloosheid; als de mens al niet achter deze cijfers verborgen blijft, is hij toch wel vermomd als representatieve consument. Micro-economen bestuderen weliswaar het individuele gedrag van bedrijven en consumenten, maar dan toch vooral om te weten hoe de markt functioneert. Anders dan bij de psychologie ligt in de economie de nadruk niet op het individu, maar op het systeem als geheel.

Toch zou wat meer aandacht voor de drijfveren van de mens geen kwaad kunnen. Beschouw bijvoorbeeld de rechtvaardiging van het kapitalistische systeem door middel van de hoofdstelling van de welvaartseconomie. Die stelling zegt dat als mensen rationeel, materialistisch en zelfzuchtig zijn, een systeem met vrijemarktwerving het best mogelijke is. Dat is juist, maar vermoedelijk ook irrelevant. Mensen hebben ook andere, krachtiger drijfveren. Wat is het beste systeem bij deze andere motieven? Zowel economen als hun critici blijven stil als deze vraag gesteld wordt.

De welvaartsstelling wordt vaak gepresenteerd als formalisering van Adam Smiths *invisible hand*, maar dat is een misvatting. Volgens Smith was de mens wel in grote mate zelfzuchtig, maar ook eerder dwaas dan rationeel. Smith zag het verwerven van respect en zelfrespect als ons primaire motief: geld was slechts een middel om respect en roem te verwerven. De dwaas verwarde echter doel met middel en bleef, ondanks bewijs van het tegendeel, geloven dat geld hem gelukkig zou maken. De maatschappij als geheel profiteerde van al dat zwoegen om rijkdom te verwerven. Bij Smith ontstaat het sociale optimum uit het irrationeel nastreven van rijkdom en niet uit zelfzuchtige nutsmaximalisatie zoals bij de welvaartsstelling.

Waar Smiths visie aansluit bij de vierde trede (waardering en erkenning) van de piramide van Maslow, is de neoklassieke economie op de onderste trede blijven steken. Natuurlijk zijn de lichamelijke behoeften van de onderste trede belangrijk, maar we kunnen die nu eenvoudig bevredigen. Andere zaken, zoals een goede gezondheid, vrienden, sociale contacten en het gevoel serieus genomen te worden, zijn veel belangrijker. We willen de regie over ons eigen leven voeren, onszelf ontwikkelen en impact hebben. We willen zowel gelukkig zijn als tevreden met ons leven.

Geluksonderzoekers maken een onderscheid tussen twee

ERIC VAN DAMME
Hoogleraar aan de Universiteit
van Tilburg

dimensies van subjectief welzijn. Enerzijds is er de hedonische component: hoe geluk ervaren wordt. Dit kan gemeten worden aan de hand van hoe vaak en hoe intens we positieve en negatieve emoties ervaren. Anderzijds is er tevredenheid met het leven, zoals bijvoorbeeld tot uitdrukking komt in het antwoord op de vraag: 'alles bij elkaar genomen, hoe tevreden of ontevreden bent u met het leven als geheel?' De twee dimensies zijn heel verschillend. Kahneman en Deaton (2010) laten zien dat de levenstevredenheid toeneemt als men rijker wordt, zonder dat daarbij verzadiging optreedt. Voor geluk is dat heel anders, als men eenmaal ongeveer 75.000 euro verdient, dan maakt meer inkomen

niet gelukkiger. Easterlin had op één dimensie gelijk: meer geld maakt de mens niet gelukkiger. Op de tweede dimensie zat hij er volledig naast: Stevenson en Wolfers (2013) laten zien dat een verdubbeling van het inkomen de levenstevredenheid van een rijke minstens zoveel doet toenemen als van een arme.

Psychologisch onderzoek laat ook zien dat sinds de tijd van Adam Smith mensen niet zo veel veranderd zijn: er zijn nog steeds mensen die de bijdrage van geld aan geluk overschatten. Materialistisch ingestelde mensen (degenen die denken dat vooral het bezitten van dingen gelukkig maakt) zijn minder gelukkig dan anderen, tenzij ze echt heel rijk zijn.

Interessant en intrigerend is ook de bevinding van Stevenson en Wolfers (2009) dat vrouwen in de VS nu minder gelukkig zijn dan in de jaren zeventig. Materieel zijn we er in de afgelopen 45 jaar duidelijk op vooruitgegaan, maar klaarblijkelijk weegt dat voor sommigen niet op tegen de stress en andere ongemakken van het moderne leven. In Europa rapporteren vrouwen nu wel een hogere levenstevredenheid en meer geluk dan voorheen. Maar vergeleken met mannen zijn zij er minder op vooruitgegaan, ook in Nederland. De oorzaken zijn niet duidelijk, maar het resultaat geeft te denken.

LITERATUUR

Kahneman, D. en A. Deaton (2010). High income improves evaluation of life but not emotional well-being. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 107(38), 16489 – 16493.

Stevenson, B. en J. Wolfers (2009). The paradox of declining female happiness. *American Economic Journal: Economic Policy*, 1(2), 190–225.

Stevenson, B. en J. Wolfers (2013). Subjective well-being and income: is there any evidence of satiation? *The American Economic Review*, 103(3), 598–604.